

մի փոքր յետ նայեցէ՛ք, զիտե՛ք ոչ շատ հեռու անցաւ, համեմատեցէ՛ք ներկայի հետ: Ամեն մի կողմը թողնելէ, նայեցէ՛ք միայն թէ ինչ էր գաւառական երկրասարդը տուր տարի սրանց առաջ, և ինչ է նա այժմ:

Դ՛ս գաւառացի երկրասարդը մի փառք, թե՛ր զած, ընթացած, անդորդ էլ էլ էր. եւ նա չունէր զարգացողութիւն. նրա համար ամբողջ տիեզերքը ներփակված էր իր շուրջը երեւող տեղ տարածութեան մէջ. նա չը գիտէր ինչ ասել է լրացիր, գրականութիւն, ընթերցանութիւն. նա չէր հասկանում ինչ է բնկերութիւն, ընկերի համար աշխատել, հասարակութեան համար ապրել, ազգի կարելիքների վրա մտածել, ազգի վերջերը գաղմտնելու ձգտել. մի խօսքով՝ նա անապատ էր միայն իր հօր կտակած բնօրինակներ և տեղաբնակներ, իսկ եթէ ունէր մի ձգտումներ,—այդ Եւրոպայի գնալը, սուրբ կարգապահ պատ պահելն էր:

Դ՛նեց (Մշակը), ծնեց և գաւառական երկրասարդը իրանի տարող, զարգացողները նրան, գործիցնց այդ թմրած ուժերը, բունց զրա ձեռքից, հանեց իր նեղ շրջանից, դուրս տարաւ, առաջնորդեց զէպի աւելի հեռու, զէպի ճանապարհ. զէպի անցելու, զէպի իրականացումը: Մշակը տուեց հայ երկրասարդի կոչուածած ձեռքը գրել, սորվեց իրանը չարելու, նորաբնակ արտադրանքի իր արտ իրանը: Նույն բերկրաբանը, ներշնչեց գաւառական երկրասարդին այն ոգին, այն զօրութիւնը, որով սա փոքր իր ոտքերի վրա ծանարացող կտակարար հիւստ չլքածները, պատասխան անպայման պատանդ, չունէ առաւ, ոտքի ելաւ, չորս կողմը դիտեց, իրան գնեց և դառն թիւրութեան իր սիրտը լցրեց. զգաց իրան. ճանաչեց իրան— մի քանի ժամանակ վարանեց, տատանուեց մէջ էր. բայց և յետոյ գնեց իր խոր խոր ցանկեր հաւաքելուն, անապատ ու խոր խոր մտաբերելուն, ճշմարիտ սիրտուն իր միայն փերկն չիբը գոհն նա երդուեց:

Այն, սա մի անպայման ճշմարտութիւն է, որ ուրանողը համար հարկաւոր է անհամաձայն կամակոր և յանդուգն լինել: Սա այն ճանապարհութիւնն է, որ ամեն մարդ էլ արտով կը խոտովանի, բայց զուգէ շատերը ամառն խօսքով էլ նոյնը քարոզել. մի գուցէ այդ անկեղծ խոտովանութեան մէջ է նոյն իսկ հինգ իրանց անուրում:

Թիֆլիսցին չէ՛ համակրում Մշակին: Ուղիղ է, որովհետեւ նրա մէջ ազգային ասպարեզում գործողները Մշակին երգուեալ թշնամութիւն են. անհասկեր, որոնք զէպերի խաղալիք են, փառաւորութեան գերեզման, ետադրութեան ինկար-կութեան պահանջող քրմեր: Նրանք զեռ մանկութեան խանձարութից սովորել են իրանց ցանկ-կութիւնը յառաջ մղել, իրանց ասածը կատարել: Դրանք կատարում են ինչ որ ուզում են և ոչ թէ ինչ որ աշխիւ է, ինչ որ ճշմարիտ է:

Կրա հակառակն է գաւառներում. այստեղ զիտե՛ք գնահատել աշխատութիւն, որովհետեւ իրանք էլ ապրել են մշակութեան օրեր. այստեղ զիտե՛ք որոշել սուրբ արդարից, կեղծ-ճշմարտից, թող հակադրութիւնը անապատ ճանապարհներին զինել, թող նրանք Մշակի գործերած հարցերը աղճատեն, ծուռ ու մօլոր կերպով քայա-սորեն,—գրանցով չեն կարող մօլորեցնել մեզ: Անցան խաբարեութեան դարերը, անցան քարոզ-ներն ու լոյ խօսքերի ժամանակները. այժմ մարդ զիլ սովորել են խօսողների քօղը երևից յետ քաշել, որ խօսողի իրական պատկերը տեսնեն: Ով ուզում է վայելել համարութիւն, թող սովորի պարզ խօսել, ազնիւ լինել, սրտի և բանա-կանութեան ազգածը քարոզել և ոչ թէ ժանգոտ կրքի ան մուրումով ծխողի և ուրիշներին էլ ծը-խոտեցնելու ձգտել:

Վրոյր

ՆԱԽԱԿ ԿԱՐՈՒԹ

13 ղեկաների

Կարսի հայ-կաթոլիկները չնորակաւորութիւն են յայտնում անուրաքաղիք պարեն Բովհանան Տէր-Արարիկան Մարգարեանցին, նրա համար որ վերջին տեղական կանցէլարի արգելո՛ւ ծառայու-թեան մէջ ունեցած աւելորդ ժամերից օրական մի ժամ ընկալելով մեր ուսումնարանին, պատարագի ճայնազրեալ եղանակը աշակերտներին բերանացի հարցորդներ ձգարար յանձն առեց: Արդէն այժմ փառաւորացեալ երգում են նորաչեն հայակա-կեղեցում: Այս եղանակը՝ բացի ժողովրդին ա-

խորթելի երևանաւոր. վերջերս նաեւ ձեռքի չի-թոթիւններն ու ներդաշնակային անկարգու-թիւնները, որ ունեն միշտ մեր եկեղեցական ինքնաշնակները առանց չափի լինելու պատճառաւ փախարկել է, որ հայ-կաթոլիկները ամեն տեղ ընդունեն հայկական ճայնազրութիւնը իրենց ուսումնարաններում:

Մեր փոքրիկ ուսումնարանին այս չնորք ա-նող պարունը բաւական տաճութիւններ կրեց իրեն ծանոթ հայ-ուսումնարաններին մի քանի անձնիքների կողմից, թէ ինչի կաթոլիկների մօտ շատ երթալ գալ ունի և նրանց նետ կը աննկնի. մի քանիսը օրերով հնար խօսել անգամ արժան չեն սեպած, անհամար կըր որ լսած են թէ՛ նրանց ուսումնարանումն էլ դաստաւութիւն է անում: Ի՛նչ մաւցու մեղք...

Այդ զարմանալի բանն է, քանի որ Թիֆլիսի միջին կամ չբնակալ հայ ազգաբնակչութիւններից կարս գործով պարսպադրելի շատերից տեսնուե-ցաւ, որ նրանք, կամ Ուսումնարանի հայերի շատ-ները, կաթոլիկ հայերի վրա բոլորովին օտար զգալաւոր ունեն, լաւ եւ բնաւ չունեն. մակա-րեքելով անկեղծ որ մի օր, երբ հայ-կաթոլիկները ըստ սովորութեան երգելով մի ննջեցաւ տա-նում էին միմյան նրանց ուղեկցութեամբ, եր-գերի վրա ուշադրութիւն դարձնելով, իրար ան-գիտելութիւն լին տալիս թէ զգում էր, որքան էլ փառանք են, էլի մի երկու խօսք հայեկալ խառ-նում են երգերի մէջ, իսկ մնացեալ բոլորն էլ ֆառանկեմար է: Ան զգալաւորութիւնը այն տեսն է հասել, որ հայը հային չի ճանաչի. հայը հայի լեզուն չի իմանալ, հայը հային մի լաւութիւն կամ օգնութիւն անելը արգալցածութիւն է հա-մարում, և որ աւելի ճշմարիտն է, հայի խրդո-ւթանքին զիպում է ու մինչև անգամ մի հային լաւութիւն անող մի ուրիշ հայի հետ երրորդ հայը խօսել արժան չէ համարում:

Եթէ կործնակի հայ-նոգնորակաւորութիւնը կրո-նաթիւրքութեան հետ ազգաբնակչութիւն (ուզում եմ ասել հայասիրութիւն) ունենալ, և կամենալ, կա-րող է վերջ տալ այս զգալաւորութիւններին, հա-կացնելով ժողովրդին թէ, ինչ է ազգ, ինչ է կրօնը. խոտովանում եմ, որ լրացրի կամ բոլորչութիւնը ճայնը հայ-հասարակութեան շտա-բի ականջին էլ հասել:

Թ. Կարմեն

ՆԱԽԱԿ ԽՈՐԱԳԻՐԻՆ

ԿԵԺ-Ղարաբլիկում, 1 ղեկաների

Նոյեմբերի 10-ին հրաբխաբորով եւ կաշված լինելով Նրանի սուրբ, տուն, տեղ. ընտանիք երեխ վրա թողած, ճանապարհ եմ ընկնում, որ նշանակեց ժամանակին ներկայանում դատաւ-րին:

Թէ է նոյն օրը, հինգ զուրս եմ գալիս զիւրից թէ՛ է, Մարթիք քեօլիւն իր մանր ու խօղոր չառուշներով գալիս է իմ գուռը և բա տա-ր է ի ձեռնեց համար տեղ է պահանջում և մի և նոյն ժամանակ շարաւորում է կտորել կող-պած զուռը: Այս բոլորէին կինը զուրս է գալիս և խնդրում է քեօլիւն զուռը չը կտորել և ցոյց է տալիս աւելի յարմար տեղ ձեռնեց համար: Քեօլիւն իր վաղուցեալ վրէժը ինձանից անու-նը համար, չէ լսում կնոջ, կողպած զուռը կտորում է և հրամայում է միջի հարկաւոր իրե-ղենները բոլորը դուրս թափել: Կինն որպէս տան տեղ կրկին և կրկին աղաչում է թէ. լեզ-բայր միջ փչացի այդ իրեղենները, միջ դուրս թափի դարձեւ, ձիւ համար տեղ էր ուզում, ան մէկ ուրիշը, ինչքան ձի ուզում էր բերեք կապեցէք:

Այս ժամանակ քեօլիւն զիտում է աւելի ան-քաղաքավար միջոցներ, հայտնում է կնոջն և վերջապէս ձեռքից բռնում ու չառում է դառն դարսած փայտերի վրա: Կինն ուշա-թափում է և սկսում է արհեստութիւն: Անցնում է 2 ժամ, կինն վիժում է իր երկամ-տեայ յոգութիւնը, ինչպէս և ապագուցեց բծիչը իր բոլոր հնարազարդութեանը կինն ծանր հիւանդ է և բծիչը այցելում է: Գործի եղելութիւնը յանձնաւ է քեօլիւն:

Բարցը խնայելի, ով ունի ամուսին և ճա-նաչում է ամուսնական բարձր պատիւը, նա միայն կարող է մտնել իմ գործեան մէջ և չա-փել իմ համբերութիւնը: Թող Մարիքէք քեօլիւն իմ գուռը կտորել, իմ տունը քանդէր, և իմ բո-լոր հարստութիւնը թող ոտնաւաղի տար... են

հայիւն թէ՛ բերան բաց անէի և խօսէի, բայց երբ նա կնոջն է հայտնել, կնոջն է ձեռնել և կնոջն գրեզն է բերել այդ զօրազարկիւնը: Եւ ամուսնու պատիւը Մար, ամուսնական պատիւը պահանջում է շատ բան անել, բայց եւ իմ յայտ-գրել եմ արդար դատարանի վրա և զիտել եմ զէպի անապատ դատաւորը, եթէ այս միջոցն էլ անգոր զանգեց և չը կարողանայ պատժել այդպիսի կամակործին, այս ժամանակ ինձ մի բան կը մնայ, այն է ծախել իմ տուն ու տեղը և հեռա-լալ այդպիսի բռնարդ քեօլիւնների երեսից— խնդրում եմ «КАВКАЗ» լրագրի մէմ: Խմբա-րից արտատպել այս փոքրիկ նամակը, մեր քեօլիւն քաղաքործութիւնները ուսն ընթերցող-ներին ծանոթացնելու համար:

Վ. Կարմեն

ՆԵՐՏԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՍՂՆԱԽԻՑ մեզ գրում են. «Ինկոնտներին 15-ին Սյունիքի չրկակայ գիւղերի վրացի քահանա-ները ժողով ունեցին Վրէլէ ամառում Ս. Նունիք վանքում, որտեղ վանեցին, թէ իրանց տառնալի 120 ռուբլ ռոճիցին, պարտաւորում են իւրա-քանչիւրը տարեկան 15 ռուբլ վերադարձնել գանձարանին, խնդրելով կառավարութեանը, որ Սյունիքի քաղաքային ուսումնարանում իրանց գանձարանին համար բերվի լատինական և յունաց լեզուի մի պրօֆեսոր, որ չապկերտները սեմինա-րիայում ուսումը աւարտելուց յետոյ միջոց ու-նենալ շարունակել իրանց ուսումը բարձրագոյն դպրոցներում: Գումարը յայտնվում համուսն է ձեռն հարցը բուրլու: Սրա մասին արգէն ուղարկ-ված է խնդիրը Էկզարխին, խնդրում են նոյն-պէս, որ քահանաների որդիքը միշտ առանց ար-գելիք ընդունվեն քաղաքային դպրոցում»:

ՎԱՐՍԻՑ, պ. Եւսեբ թուղատեսնեցից ստացանք 5 ռուբլ յոգուտ Վանի տվաւաններին:

Մեզ խնդրում են տպել հետեւալ յայտարա-րութիւնը: Ուրիշներն են զուգաբայց մի հայ է հարկաւոր, նոյնպէս և մի քուրդներն են լաւ գիտացող Վանի (Մշակի) խմբագրատնիքին:

Մեզ գրում են ԱՍՏՐԱԽԱՆԻՑ, Էրեբրալում մեր քաղաքում սատակ թանգութիւն է տիրում գրեթէ ամեն տեսակ կենսական պիտուրներին, ժամանակը ամենահարկաւորների վրա: Որինակ սպիտակ հացի ֆունտը, որ անցնալ տարի 3—5 կոպէկ արժէր, այժմ 6—8 կոպէկ է, և ու հացը, որ առաջ 2 կոպէկ էր, այժմ 4 կոպ., իւրը 32 կ., ոչխարի մի 8 կ., բրինձը 12 կոպ., ձուկ հատը 5 կ.: Թեպէտ քաղաքային վարչապետին իր հաշիվ սե ավելը գինե և բաժանեց հացա-թութիւնների վրա թխելու համար, որպէս զի է-ծան գնով աղքատներին ծախեն հացը, բայց այս նշանակած 31/2 կոպէկ գինն է աղքատների համար մի թիւնը զին չէ և մեծ զանազանութիւն չունի ամենահասարակ հացից, որ ծախվում է 4 կոպէկով):

Ստացանք ուսուց «ОСРОЖКИ» պատկերազարդ հրատարակութեան առաջին համար: Հրատարակ-վում է Ս. Պետրերուցով, գեղեցիկ պատկեր-ներով:

ՂԱԶԱՆԻՅԱՅԻԿ մեզ հարցրում են, որ այն կողմեր թանգութիւն է տիրում կենսական պի-տուրներին վրա: Ա՛րեւի պուրջը արժէ 2 ռ. 60 կ., քարին 1 ռ. 70 կ., խոզի ֆունտը արժէ 50 կ., պանիրը, հատարար 15 կոպ., երկու ձուկ 5 կ., միւրը 8 կ., և օրից օր թանգանում է:

ԶԱՐԱԲԱՆԻՑ հայոց հոգեւոր ուսումնարանի ու-սուցիչ Արշակ Ազապեանը խնդրում է մեզ տպել մեր լրագրում հետեւեալ յայտարարութիւնը: Ներկայ 1880 թվ. Կարմիր 28-ին վերջ տալով լիակատար թաղաքանութեան հայերին լեզուի հետեւալ հեղինակութեան «Бесѣда о природѣ, книга для чтенія въ селахъ и деревняхъ, о землѣ, солницѣ, звѣздахъ, растеніяхъ и живот-ныхъ, съ 24 рисунками, Н. Зобова», պատիւ ունեմ այդ մասին յայտնելու իմ ազգայիններին, որպէս զի ուրիշը ի դուր չը յանձն առնէ թարգ-

մանելու այդ գիրքը: Եւսուով տպագրելու եմ միշտ թարգմանութիւնս:

ՆՈՒԻԹԻՑ մեզ գրում են, որ ղեկավարելի ակցիաներում կրկին պատանցեցին հրեաներ Նու-խո մէջ: Որինակ այրվեցաւ մի մեծ տուն, որի մէջ պատասխարում էին չորս հայ ընտանիքներ: Զրի և գործիքների պակասութեան պատճառով ուլիշ չը կարողացան փրկել խեղճերի ունեցած չունեցածից: Վճարը համուսն է և Երկու հա-զար բուրլու:

Մեզ գրում են ՎԱՐՎԱՆԻՑԻՑ որ տեղ-գա-լուտ քահանան աղքատներին չէ պատկում մի-ն. չէ որ նրանցից չէ պահանջում մի գումար, որ նրանք անկարող են տալ: Այդ պատճառով մի քանիսն արդ, աղքատներից նախապատում են այժմ ապրել իրանց սիրած կնոջ հետ օրինաւոր ամուսնական կապերից դուրս, որովհետեւ անկա-րող են վճարել տեղ-հօրը նրա պահանջած պա-կարարներ: Աղքատներին տեղ-գալուտը նոյնպէս չէ թաղում մինչև որ նշանաւոր գումար չը ու-սանայ մեռելատիրոջից:

ՆՈՒԹԻՑ մեզ գրում են, «Բանդի այն խո-ցի մէջ, որտեղ նստած է կարանաւոր Ալեքանդր Սիւկինեան, բծիչը նորերում պատկեցնում է մի սպասարկի մարտիկը ցաւով հիւստեան: Սե-լիկեանը բողբոջում է քանի որ անգամ աղ-տարաթի կարգադրութեան ղէմ, բայց ի դուր, մինչև որ չէ յայտնում թէ՛ այդ մասին զանազան է կամենում սալ կովկասեան կենտրոնական բժշկական վարչութեանը: Այդ սպառնալիքը միայն ազգում է Նուխո գիւնդարական բժիկ վրա և հիւանդին խօսեցից հեռացնում են»:

Մեզ հարցրում են ԵՐԵՒԱՆԻՑԻ, որ ինչպէս լավում է, այդպիսի պրօֆինալայի տեսուչ պ. Վիսնցարալով շուտով փոխարինւում է և նրա տեղը նշանակվում է Թիֆլիսի գիմնազիայի յունարն և լատինական լեզուի մի ուսուցիչ, Նուխո մեզ հարցրում են, որ Երևանի պրօֆինալայի հա-յոց կրտսերային կարապետ վարչապետ Արշա-ղանը նշանակվել է Եւսու թեմի առաջնորդ փոխանորդ:

ԵՐԵՒԱՆԻՑ Թ. Մ. պարոնից մի սրտաւոր նամակ ստացանք, որ Վրէլի մի յոգաւոր պատասխան է: Բայց ցաւեղով պէտք է ասե՛ք, որ Վրէլուն իրան իրաւունք է համարում ամեն բանի վրա գրել, ամեն տեղը զապաւոր ծաղ-րել և անարգել, բայց շատ անգամ անհարկն է լինում նոյն արդէն տպված խօսքերին պատա-խանել:

ՄԵՆՎԱՐԱՔԻՆԻՑ մեզ գրում են. «Իմոյ նշաններից երևում է, որ այս տարի ձմեռը փի-նով առատ է լինելու և հետեալաւ քարմնե հացն էլ առատ է լինելու»:

ՄԵՆՎԱՐԱՔԻՆԻՑ մեզ գրում են. «Իմոյ զիւրիքը բայցված և բացվելի փողոցների հա-մար ոտակաւ պ. փրկուցանց տատկել հոգում է և ինքն ամենից առաջ 100 ռուբլ տո-րաքցեց այդ գործի համար: Եթէ մի պատանդը որ իր ռոճիկով է ապրում աղքատն է ասլիւ, ա-ւելացնում է թղթակիցը, ուրեմն յոյս ունե՛ք մեր հարուստ Թ. Արտեանց գոնէ 300 ռուբլ հը տարադրէ»:

ԴԵՐԵՒԱՆԻՑ մի պարսն գրում է մեզ. «Մի տեղի հայոց հասարակութեան մէջ տիրում է մի կատարեալ թիւրութիւն, սակայն է միկիթ-րութիւն հայերի, կան այստեղ մի քանի անձնիք, որոնք եռանդով այնատուտ են սեփականելու հա-մարակութիւնը իր խոր քննից: Սուսոյի պ. Մե-րաւորակութիւնը իր խոր քննից, որովհետեւ այն ժամանակները, որտեղ նաեւ օգուտ կը լինէր մեզ համար, եթէ հայոց հասարակութիւնը առաջա-րակ օգնութիւն տար այդ նորաբնի ժամանակը դարանայ»:

ՀԻՆԱԲԱՆԻՑԻՆԻՑ մեզ գրում են որ այն տարի այդ կողմերում տալի կրկին չը կայ: Այն տեղի վրա ծախվում է 1 ռ. 50 կ.: Դ՛նեց 1 ռ. 90 կ.: Միւս հայոց հասարակութիւնը առաջա-ն է միջակ գնով են ծախվում, ճանաք բաւակի կորել կայ: ասում է զիւրացին, իսկ կորելը